

УДК 340.13:342.72/.73:355](045)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.2.50>

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСОБИСТЕ ТА СІМЕЙНЕ ЖИТТЯ ОСОБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Солончук І.В.,
*старший викладач кафедри інформаційного,
господарського та адміністративного права
Національного технічного університету України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»
ORCID: 0000-0001-6447-246x*

Солончук І.В. Правове регулювання захисту інформації про особисте та сімейне життя особи в умовах воєнного стану.

У статті досліджені правові засади захисту інформації про особисте і сімейне життя особи в складних умовах воєнного стану, які передбачають ряд певних обмежень та заборон, визначених нормативно-правовими актами. З'ясовано, що в умовах воєнного стану правове регулювання суспільних відносин об'єктивно має певні особливості. Зокрема, є можливим тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, в тому числі передбачених статтею 32 Конституції України, в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану». Розглянуто статтю 32 Конституції України в контексті гарантії права особи на невтручання в її особисте і сімейне життя задля визначення особливостей правового регулювання захисту інформації про особисте і сімейне життя особи при запровадженні правового режиму воєнного стану. Досліджені особливості правового регулювання суспільних відносин в умовах воєнного стану. Наголошено на обов'язку держави щодо захисту інформації про особисте та сімейне життя особи. Такий захист передбачає створення сукупності правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації, а також належний порядок доступу до інформації про особисте та сімейне життя особи. В контексті даної гарантії, визначено три складові, які потребували конкретизації змісту в межах представленого наукового дослідження: інформація; особисте життя; сімейне життя особи. Під час проведення дослідження за основу взято поняття «інформація» згідно Закону України № 2657-ХІІ «Про інформацію». Розглянуто зміст поняття «особисте життя особи», права особи на особисте життя, права особи на таємницю особистого життя, права особи на повагу до її сімейного життя. У процесі здійснення дослідження акцентовано увагу, що правовий режим воєнного стану не може використовуватися як привід для безпідставного обмеження прав особи.

Ключові слова: інформація, особисте життя, сімейне життя, воєнний стан, інформації про особисте і сімейне життя особи, захист інформації.

Solonchuk I.V. Legal Regulation of Protecting Information about Personal and Family Life in the Conditions of Martial Law.

The article examines the legal basis for protecting information about personal and family life in the complex conditions of martial law, which provide for a number of specific restrictions and prohibitions defined by regulatory legal acts. It has been clarified that under martial law, the legal regulation of social relations objectively has certain peculiarities. In particular, it is possible to temporarily, for the period of the legal regime of martial law, restrict the constitutional rights and freedoms of a person and citizen, including those provided for in Article 32 of the Constitution of Ukraine, within the limits and scope necessary to ensure the possibility of introducing and implementing measures of the legal regime of martial law, which are provided for by the Law of Ukraine "On the Legal Regime of Martial Law". Article 32 of the Constitution of Ukraine is considered in the context of guaranteeing a person's

right to non-interference in their personal and family life in order to determine the peculiarities of legal regulation of protecting information about personal and family life when introducing the legal regime of martial law. The peculiarities of legal regulation of social relations under martial law are studied. The state's obligation to protect information about personal and family life is emphasized. Such protection involves creating a set of legal, administrative, organizational, technical, and other measures that ensure the preservation, integrity of information, as well as the proper order of access to information about personal and family life. In the context of this guarantee, three components have been identified that required concretization of content within the framework of the presented scientific study: information; personal life; family life of a person. During the study, the concept of "information" according to the Law of Ukraine No. 2657-XII "On Information" was taken as a basis. The content of the concept "personal life of a person", a person's right to personal life, a person's right to the secrecy of personal life, a person's rights to respect for their family life are considered. In the process of conducting the research, attention is focused on the fact that the legal regime of martial law cannot be used as an excuse for unreasonable restriction of personal rights.

Key words: information, personal life, family life, martial law, information about personal and family life, information protection.

Постановка проблеми. Військова агресія російського загарбника проти України змінила життя кожного українця та спричинила особливості правового регулювання суспільних відносин. 24 лютого 2022 р. Президент України підписав Указ «Про введення воєнного стану в Україні», в пункті 3 якого передбачається можливість тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, обмеження конституційних права і свободи людини і громадянина, передбачених рядом статей, зокрема права особи на невтручання в її особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України [1].

Метою статті є дослідження особливостей правового регулювання захисту інформації про особисте і сімейне життя особи в умовах воєнного стану. Серед основних **завдань** визначаємо: аналіз положень законодавства, що регулює захист інформації про особисте та сімейне життя особи, зокрема під час дії правового режиму воєнного стану в Україні; дослідження поняття «сімейне життя» та «особисте життя»; визначення, які саме відомості чи дані є інформацією про особисте та сімейне життя особи та підлягають захисту.

Стан опрацювання цієї проблематики. Проблема захисту інформації є об'єктом підвищеної уваги сучасних юристів. Особливу увагу дослідники приділяють проблемним питанням захисту права на інформацію. Серед них варто відзначити таких науковців: А. Баранов, В. Брижко, О. Дяковський, В. Кобрин, В. Фурашев, Ж. Удовенко, О. Щербанюк та інші. Проте, проблема захисту інформації про особисте та сімейне життя особи потребує подальшого опрацювання, особливо через призму складних та динамічних умов воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Право на невтручання в особисте та сімейне життя є важливою гарантією розвитку особистості в громадянському суспільстві та своєрідним маркером рівня демократизації держави. Це право проголошується та гарантується як низкою нормативно-правових актів України, так і важливими міжнародними документами.

Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року, наголошує на нагальній необхідності охорони прав людини силою закону та акцентує увагу на беззаперечному факті, що зневажання й нехтування правами людини вже «призвели до варварських актів, які обурюють совість людства» (ч. 2 і 3 Преамбули) [2]. На основі аналізу змісту статті 12 Декларації, яка гарантує законний захист від втручання або посягання на права людини, можемо виокремити наступні важливі *права у сфері інформації про особу*:

- 1) право на невтручання безпідставно в особисте і сімейне життя;
- 2) право на недоторканість житла та захист від безпідставного посягання;
- 3) право на таємницю кореспонденції;
- 4) право на честь і репутацію [2].

Окрім того, в статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року проголошені наступні важливі права для кожної людини:

- 1) право на повагу до свого приватного і сімейного життя;
- 2) право на повагу до свого житла;

3) право на повагу до кореспонденції.

Органи державної влади не можуть втручатись у здійснення цих прав, але винятки допускаються у чітко визначених випадках, зокрема: 1) якщо втручання здійснюється на вимогу закону; 2) якщо таке втручання є необхідним у демократичному суспільстві в інтересах національної та громадської безпеки чи економічного добробуту країни, для запобігання заворушенням чи злочинам, для захисту здоров'я чи моралі або для захисту прав і свобод інших осіб [3].

Також Міжнародним пактом про громадянські і політичні права 1966 року встановлено, що ніхто не повинен зазнавати свавільного чи незаконного втручання в його особисте і сімейне життя, свавільних чи незаконних посягань на недоторканність його житла або таємницю його кореспонденції чи незаконних посягань на його честь і репутацію (пункт 1 статті 17) [4].

В складних умовах воєнного стану правове регулювання суспільних відносин об'єктивно має певні особливості. Зокрема, є можливим тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, передбачених статтями 30, 31, 32, 33, 34, 38, 39, 41, 42, 43, 44, 53 Конституції України, в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені Законом України «Про правовий режим воєнного стану» [1].

Стаття 32 Конституції України проголошує важливе, зокрема в контексті функціонування громадянського суспільства, *право кожного на втручання в його особисте і сімейне життя*, крім випадків, передбачених Конституцією України [5]. Сутність даного права є зрозумілою та складною водночас. Правовою базою регулювання права особи на невтручання в особисте і сімейне життя є ряд важливих нормативно-правових актів, зокрема: Конституція України, Закон України «Про інформацію», Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс України.

Особливої уваги вимагає регулювання даного права в складних умовах, викликаних введенням в державі воєнного стану внаслідок повномасштабного вторгнення, що спричинене агресією РФ. Згідно статті 1 Закону України № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану» воєнний стан визначається як особливий правовий режим, який передбачає ряд особливостей правового регулювання суспільних відносин, зокрема:

1) надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, що є необхідними для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності;

2) тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [6].

Держава бере на себе зобов'язання щодо захисту інформації про особисте та сімейне життя особи. Такий захист передбачає створення сукупності правових, адміністративних, організаційних, технічних та інших заходів, що забезпечують збереження, цілісність інформації, а також належний порядок доступу до інформації про особисте та сімейне життя особи. Отже, в контексті даної гарантії, можемо виокремити три складові, які потребують конкретизації змісту в межах представленого наукового дослідження: 1) інформація; 2) особисте життя; 3) сімейне життя особи.

Стаття 1 Закону України № 2657-XII «Про інформацію» визнає інформацією, в загальному розумінні, будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [7]. Але виникає питання: які саме відомості чи дані є інформацією про особисте та сімейне життя кожного з нас?

За статтею 270 Цивільного Кодексу України право на недоторканність особистого і сімейного життя є різновидом особистих немайнових прав. Правове регулювання особистих немайнових прав ґрунтується на наступних принципах: 1) вони належать кожній фізичній особі від народження або за законом; 2) вони не мають економічного змісту; 3) вони тісно пов'язані з фізичною особою. Згідно статті 269 Цивільного Кодексу України фізична особа не може відмовитися від особистого немайнового права, а також не може бути позбавлена цього права. Особистими немайновими правами фізична особа володіє довічно [8].

Зміст особистого немайнового права становить можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя. Аналізуючи зміст статті 301 Цивільного Кодексу України можемо розмежувати поняття:

1) *право особи на особисте життя*, яке передбачає, що фізична особа сама визначає своє особисте життя і можливість ознайомлення з ним інших осіб;

2) *право особи на таємницю її особистого життя*, яке передбачає, що фізична особа має право на збереження у таємниці обставин свого особистого життя. Обставини особистого життя фізичної особи можуть бути розголошені іншими особами лише за умови, що вони містять ознаки правопорушення, що підтверджено рішенням суду, а також за її згодою [8].

Конституційний Суд України своїм Рішенням у справі № 1-9/2012 від 20 січня 2012 року визнає *особистим життям фізичної особи* її поведінку у сфері особистісних, сімейних, побутових, інтимних, товариських, професійних, ділових та інших стосунків поза межами суспільної діяльності, яка здійснюється, зокрема, під час виконання особою функцій держави або органів місцевого самоврядування [9].

Законодавець у частині 4 статті 4 Сімейного Кодексу України визначає, що кожна особа має право на повагу до свого сімейного життя. Сімейні відносини регулюються на засадах справедливості, добросовісності та розумності, відповідно до моральних засад суспільства (ч. 9 ст. 7). Регулювання сімейних відносин здійснюється з урахуванням права на таємницю особистого життя їх учасників, їхнього права на особисту свободу та недопустимості свавільного втручання у сімейне життя (ч. 4 ст. 7) [10].

Сімейне життя – це особисті майнові та немайнові відносини між подружжям, іншими членами сім'ї. Частина 5 статті 5 Сімейного кодексу України передбачає, що ніхто не може зазнавати втручання в його сімейне життя, крім випадків, встановлених Конституцією України [10].

Конституційний Суд України у своєму рішенні виходить з того, що неможливо визначити абсолютно всі види поведінки фізичної особи у сферах особистого та сімейного життя, оскільки особисті та сімейні права є частиною природних прав людини, які не є вичерпними, і реалізуються в різноманітних і динамічних відносинах майнового та немайнового характеру, стосунках, явищах, подіях тощо. Право на приватне та сімейне життя є засадничою цінністю, необхідною для повного розквіту людини в демократичному суспільстві, та розглядається як право фізичної особи на автономне буття незалежно від держави, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб [9].

У Рішенні Конституційного Суду України у справі № 1-9/2012 встановлено, що *інформацією про особисте та сімейне життя особи* є будь-які відомості та/або дані про відносини немайнового та майнового характеру, обставини, події, стосунки тощо, пов'язані з особою та членами її сім'ї, за винятком передбаченої законами інформації, що стосується здійснення особою, яка займає посаду, пов'язану з виконанням функцій держави або органів місцевого самоврядування, посадових або службових повноважень. Така інформація про особу є конфіденційною [9].

Водночас статтею 274 Цивільного Кодексу України передбачається можливість обмеження особистих немайнових прав, зокрема у випадках, передбачених Конституцією України та Цивільним Кодексом України [8]. Введення воєнного стану, викликане триваючою широкомасштабною збройною агресією РФ проти України є саме тим випадком, який викликає обмеження цього права.

Закон України «Про інформацію» визначає інформацією про фізичну особу (персональними даними) відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (ч. 1 ст. 11). За порядком доступу інформація поділяється на відкриту та з обмеженим доступом (ч. 1 ст. 20). Кожному забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом (ч. 2 ст. 11). Відкритою є будь-яка інформація, крім тієї, що віднесена законом до інформації з обмеженим доступом (ч. 2 ст. 20) [7].

Інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна, таємна та службова. Конфіденційною є інформація про фізичну особу, а також інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень. Конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до передбачених нею умов, а також в інших випадках, визначених законом (частини перша, друга статті 21 Закону № 2657) [7].

До конфіденційної інформації про фізичну особу належать, зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження (частина друга статті 11 Закону № 2657) [7]. За Рішенням Конституційного Суду України перелік даних про особу, які визнаються як конфіденційна інформація, не є вичерпним. Конституційний Суд України в абзаці першому пункту 1 резолютивної частини Рішення від 30 жовтня 1997 року № 5-зп відніс до конфіденційної інформації про фізичну особу, крім вказаної, ще й відомості про її майновий стан та інші персональні дані [10].

Окремої уваги вимагає питання правового регулювання конфіденційності інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї. Згідно з частинами першою та другою статті 1 Закону № 2939 відкритою є публічна інформація, крім випадків, встановлених законом, яка відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених законом [12].

Конституційний Суд України у Рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 визначає, що питання щодо конфіденційності інформації про особу, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, та членів її сім'ї, визначається в кожному конкретному випадку, оскільки перебування особи на посаді, пов'язаній зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування, передбачає не тільки гарантії захисту прав цієї особи, а й додаткові правові обтяження [9]. Для формування громадської думки про довіру до влади та підтримки її авторитету у суспільстві необхідно оприлюднювати інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень і їх посадових осіб згідно вимогам Закону № 2939-VI [12].

Резолюцією Парламентської Асамблеї Ради Європи № 1165 (1998) «Право на приватність» підтримується розуміння права на приватність як «права жити своїм особистим життям з мінімальним стороннім втручанням» (пункт 4). В пункті 7 Резолюції застосовується термін «публічні фігури», під яким розуміють осіб, що займають державні посади і/чи використовують державний ресурс, а також усіх тих, хто відіграє певну роль у громадському житті або в галузі політики, економіки, мистецтва, соціальної сфери, спорту чи будь-якій іншій сфері. Також Парламентська Асамблея Ради Європи в пункті 6 Резолюції вказала, що публічні особи повинні усвідомлювати, що особливий статус, який вони мають у суспільстві, у більшості випадків з власної ж волі, автоматично збільшує рівень тиску на їхню приватність [13].

Конституційний Суд України у своєму рішенні від 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 тлумачить, що реалізація права особи на недоторканність її особистого і сімейного життя гарантується незалежно від статі, політичних, майнових, соціальних, мовних чи інших ознак особи, а також статусу публічної особи, зокрема державного службовця, державного чи громадського діяча, який відіграє певну роль у політичній, економічній, соціальній, культурній або іншій сфері державного та суспільного життя [9]. Поширення інформації про сімейне життя особи, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування може стосуватися не лише цієї особи, а й інших осіб, зокрема членів її сім'ї, яким Конституція України теж гарантує право на невтручання в їх особисте і сімейне життя, крім випадків, визначених законом. Тому поширення даних про таких фізичних осіб – членів сім'ї, що можуть стати відомими в результаті поширення інформації про саму посадову особу, крім випадків, визначених законом, може призвести до порушення їх конституційних прав, зашкодити гідності, честі, діловій репутації тощо [9].

Таким чином, Конституційний Суд України, даючи офіційне тлумачення частин першої, другої статті 32 Конституції України, вважає, що інформація про особисте та сімейне життя особи (персональні дані про неї) – це будь-які відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована, а саме: національність, освіта, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, матеріальний стан, адреса, дата і місце народження, місце проживання та перебування тощо, дані про особисті майнові та немайнові відносини цієї особи з іншими особами, зокрема членами сім'ї, а також відомості про події та явища, що відбувалися або відбуваються у побутовому, інтимному, товариському, професійному, діловому та інших сферах життя особи, за винятком даних стосовно виконання повноважень особою, яка займає посаду, пов'язану зі здійсненням функцій держави або органів місцевого самоврядування. Така інформація про фізичну особу та членів її сім'ї є конфіденційною і може бути поширена тільки за їх згодою, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [9].

Частина 2 статті 32 Конституції України забороняє збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [1].

Стаття 8 закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначає перелік заходів правового режиму воєнного стану, які можуть застосовуватися військовим командуванням разом із військови-

ми адміністраціями (у разі їх утворення), серед яких є: перевірка у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, документів у осіб, проведення в разі потреби огляду речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, службових приміщень і житла громадян, за винятком обмежень, встановлених Конституцією України; встановлення у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, заборон або обмежень на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан; проведення евакуації населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю.

Висновок. В результаті викладеного можемо констатувати наступне. Конституція України закріплює положення про те, що права і свободи людини, а також їх гарантії, визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Тому, навіть в період жаклих випробувань та складних перетворень, Україна має гідно дотримуватися проголошеного в статті 1 Конституції України статусу соціальної держави, адже людина, її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпека визнані найвищою соціальною цінністю. Як влучно зазначають О.В. Щербанюк та В.С. Кобрин, метою обмежень прав людини має стати баланс інтересів між особою, суспільством і державою. В умовах воєнного стану цей баланс набуває особливого значення, оскільки держава має більші повноваження для обмеження прав людини [15].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України № 64/2022 від 24 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397> (дата звернення: 04.06.2024).
2. Загальна декларація прав людини, прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. Документ 995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 04.06.2024).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 4 листопада 1950 р. Документ 995_004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 04.06.2024).
4. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. Документ 995_043. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 04.06.2024).
5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
7. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 48. Ст. 650.
8. Цивільний Кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356
9. Рішення Конституційного Суду № 2-рп/2012 від 20.01.2012 у справі за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/lawsshow/v002p710-12#Text> (дата звернення: 04.06.2024).
10. Рішення Конституційного Суду України у справі щодо офіційного тлумачення статей 3, 23, 31, 47, 48 Закону України «Про інформацію» та статті 12 Закону України «Про прокуратуру» (справа К.Г. Устименка). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-97#Text> (дата звернення: 04.06.2024).
11. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 21–22. Ст. 135.
12. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2011. № 32. Ст. 314.
13. Резолюція 1165 (1998) «Право на приватність» від 26 червня 1998 р. Рада Європи. Комітет Міністрів. *Центр демократії та верховенства права*. URL: <https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1165-1998-pravo-na-privatnist/> (дата звернення: 04.06.2024).
14. Ukraine: Notification under Article 4 (3) 1 International Covenant on Civil and Political Rights. URL: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2022/CN.65.2022-Eng.pdf> (дата звернення: 04.06.2024).
15. Щербанюк О.В., Кобрин В.С. Деякі аспекти правомірності обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2023. Випуск 3. С. 113–117.